

PARASZTI HISTÓRIÁK EGY TARDONAI KÉZIRATOS ÉNEKESKÖNYVBEN

TÓTH ARNOLD

A história műfaji jellegzetességeihez

A história a magyar népköltészet egy sajátos átmeneti műfaja. Műfaji meghatározása szerint: *nyomatott formában terjesztett, vásárokon és búcsúokban vándor históriás által előadott verses-énekes történet*, amely a népi epikus költészeti hagyomány egyik legújabb hajtása. A műfaj történetileg pontosan meghatározható: az írás-olvasás terjedésével, körülbelül az 1850-es, 1860-as években jelentek meg Magyarországon az első paraszti históriák, és nagyjából az első világháborút követő években, 1918–1920 körül fogyatkozott meg a történeteket szerző és előadó vásári históriások száma. Az 1940-es évek végére már csak négy egykori históriást tudott mikrofonvégre kapni a folklorisztikai kutatás.

A história igazi virágkora a 19. század végére, a 20. század elejére tehető. A századforduló körüli években a nagy országos vásárokon és a nagy sokaságot megmozgató búcsúban egyszerre öt-hat históriás is tevékenykedett, míg az 1920-as években már csak elvétve akadt egy-két sokadalom, ahol históriát lehetett hallani és vásárolni.¹

A história szerzője és előadója a históriás, egy jellegzetesen „félnépi”, közvetítő jellegű figura. A históriás az országot járja az egyik vásártól a másikig, és a vásárok zajos, sokszor zűrzavaros kocsmái népéhez (a komédiások, képmutogatók, koldusok, zsebtolvajok és prostituáltak világához) tartozik ő is. Tevékenysége és egyben pénzkereseti forrása is abban áll, hogy a városba megérkezve hírek, friss események után tájékozódik, és az elmúlt napok történéseit: általában rablásokat, gyilkosságokat, szerelmi tragédiákat versbe szedve megéneklei. Szövegei nagyrészt kész formulák alapján, gyorsan elkészülnek, azokat helyi nyomdákban rölapokra nyomtatják és a históriás reggel már a vásár népesebb csomópontjain harsogja a szörnyű, véres események „igaz történetét.” Az ének szövegét az előadás közben és az ének szüneteiben fillérékért árusítja az egybegyűlt tömegnek.

Tevékenysége révén a históriás kettős kötődésű: paraszti, szegény agrárproletár, nem egyszer cigány származású, aki tehetsége és a vándorélet iránti fogékonysága miatt kiemelkedett közösségből. Megcélzott közönsége a falu és a mezőváros agrárnépessége, így a históriás a népből jön és a népből él. Alkotásmódja miatt a félnépi verselgetőkhöz, rímfaragó vőfélyekhez hasonló, ugyanakkor ismeri a város világát, nyomdai kapcsolatai vannak, eligazodik a kiadási gondok között és ami a legfontosabb: villámgyorsan tájékozódik, híreket és szenzációkat szimatol, vagy ha nincs, akkor „a bolhából elefántot csinálva” képes eladni önnön produkcióját.

A história, mint átmeneti műfaj a szóbeliség és az írásbeliség határán helyezkedik el. A históriás leírja a szöveget, a szerző személye mindenki számára ismert és nyilván-

¹ Takács L., 1956. 225–240, 1958. 46.

való, a szöveg nyomtatásban kerül sokszorosításra több ezer, olykor több tízezer példányban. Az előadás során a históriás elénekli a művet, majd a rölapokra kinyomtatott szöveget árusítja a hallgatóság között. A közönség az ének hallgatása mellett a szöveget olvassa is, a papírt hazaviszi, ezáltal a história az írásbeliség hordozójává válik. A jobban sikerült művek azután folklorizálódnak, bekerülnek a szóbeliséget fenntartó népi közösségek használatába.

A história annak a félnépi közköltészetnek az egyik legújabb műfaja, amely a kora újkortól kezdve befolyásolja és alakítja a népi kultúrát: a virágénekek, a latorköltészet, a diákköltészet, a kéziratos énekeskönyvekben fennmaradt közköltészeti alkotások után a história is a közvetítő, átmeneti műfajok sorába illeszkedik. Nagyon találónak érzem Gyulai Pál megfogalmazását: ezek az alkotások „félnépi eredetűek, melyek a nép között élő ismeretlen, félművelt költőktől származnak, melyeket a nép elfogad, részben vagy egészben átalakít, de amelyeken többé-kevésbé mégis megérezik az irodalmi befolyás.”²

A históriában az epikus énekhagyományból megmarad az énekes előadás és a verses forma, de a 19. századi polgárosuló parasztság új igényeinek megfelelően a téma, az előadásmód és az előadás alkalmi megváltozik. A középkori hősepika vagy a kora újkori históriás-vitézi énekek világához képest a 19–20. századi paraszti história egészen újszerű: harsány, felszínes, szenzációhajhász, a lüktető és állandóan változó vásári nép tülekedéséhez hasonló. Takács Lajos így összegzi a műfaj átmenetiségére vonatkozó megállapításait: „A história, mely az epikus énekköltészet bomlásának idején alakult ki, jellegzetesen átmeneti műfaj: lezárja a hagyományos énekmondást s egyúttal megnyitja az új, írásos kultúrának. Újat jelent a régi énekhagyományhoz képest mind formai, mind tartalmi tekintetben, ha a régi énekmondás sok formai eleme tovább is él benne. Tartalomilag viszont teljesen új környezetéhez idomul: a polgárosuló parasztsághoz.”³

Az írásbeliség és a szóbeliség határán álló história fél évszázados műfaji története is nagyon jól jellemzi átmenetiségét. Akkor jelenik meg, amikor a jobbágyfelszabadítás után, az 1850-es évek úrbéres pereskedései közepette gyakorlatilag néhány év leforgása alatt átrendeződik a falu társadalma, és az új birtok- és termelési viszonyok mellett felerősödik a kapitalizálódó gazdaréteg írásos kultúra iránti igénye. A vásárokon a 19. század második felében válik megszokott és sokak által keresett alakká a ponyvaárus, az olcsó füzetek és kalendáriumok sokasága ekkor árasztja el a falvakat, és a század végére lesz jellemző a paraszti újságolvasás.⁴ Ebben a környezetben, a közlekedés forradalma nyomán felgyorsuló világban tűnik fel és terjed el robbanásszerűen a vásári és búcsús história, amely egyfelől az epikus népköltészet (különösen a ballada), másfelől a ponyvairodalom világához kapcsolódik. Ezt a kettős kapcsolódást egy egyszerű táblázatban is összefoglalhatjuk.

	Szóbeliség	Átmeneti közeg	Írásbeliség
Műfaj	Ballada	História	Ponyva
Alkotó, fenntartó, terjesztő	Paraszti közösség, kiemelkedő énekesek	Históriás	Vásári ponyvaárus, könyvkereskedő
Hogyan él	Csak szóban	Szóban és írásban	Csak írásban

² Gyulai P., 1872. 309.

³ Takács L., 1958. 77.

⁴ Békés I., 1966. 383.

A história keletkezésekor az epikus népköltészet már bomlóban van, de a falusi kultúra alapja még a szóbeliség. A ballada az archaikusabb területekre illetve az idősebb generációk passzív tudásába kezd visszavonulni, és helyét hamar átveszi a história. A műfaj eltűnésekor, a 20. század első harmadában már az írásbeliség kerül túlsúlyba falun is, és a história helyét átveszi a tisztán írásbeli verses hírközlő műfaj, a hírvers.⁵

A népköltészetben a ballada áll legközelebb a históriához, illetve helyesebb, ha fordítva fogalmazzunk: a história legtöbb formai vonását a balladától „örökölte”. A nép sokszor saját balladáira ismert rá a vásári históriások énekeiben, ezért válhatott könnyen és gyorsan népszerűvé az új műfaj. Éppen a megcélzott közönség miatt (és azért is, mert maguk az alkotók is félművelt, falusi emberek voltak) a históriások gyakran alkalmaztak jól bevált népköltészeti elemeket és formákat. Amikor a história átkerült a falusi közönségek énekhagyományába, már nem tettek különbséget ballada és história között: mindkettőt a ballada népi elnevezésével *történetnek*, *történetes éneknek*, *igaz történetnek* nevezték. A folklórgyűjtés során ezek a folklorizálódott históriák többnyire balladaként kerültek feljegyzésre, *balladaszerű ének*, *új ballada*, *ponyvaballada* megjelöléssel. A nép históriának csak addig nevezi ezeket, amíg tart az előadás, illetve amíg emlékeznek az előadás körülményeire, és főleg amíg a nyomtatott szöveg megvan. Amikor ezek eltűnnek az emlékezetből, akkor a história új, másodlagos életet kezd élni: bekerül a szájhagyományozó közösség költészetébe, és a folklóralkotásokhoz hasonlóan terjed, variálódik.⁶

A verses hírközlés jelentőségét a folklorisztikai kutatás alighanem alábecsülte, amikor egyáltalán nem, vagy csak mellékesen foglalkozott a paraszti históriák gyűjtésével és feldolgozásával. Takács Lajostól tudjuk, hogy a históriák nyomtatott szövegei igen nagy számban kerültek be a paraszti háztartásaiba a századforduló körüli években. A legkisebb példányszám, amit egy nyomda elvállalt a históriák készítésekor, ezer darab volt. Ez azonban ritkaságnak számított, és legtöbbször 5–10 ezer példányban készültek el a szövegek. Ez a példányszám szinte minden esetben a helyszínen elfogyott, és ha sikeres volt a történet, újabb kiadásokra került sor. Sok históriából készült több tízezer példány, és a legjobbak a százezres nagyságrendet is elérték.⁷ Ezek alapján talán nem kockázatos kijelenteni, hogy a história szinte minden paraszti háztartásban jelen volt, és a falu hétköznapi életének természetes részévé vált a századfordulóra. Hogy mekkora hatást gyakorolt a magyar népköltészetre, azt sajnos csak sejtethetjük, mivel a folklórgyűjtések a legritkább esetben vették figyelembe ezeket a szövegeket.

Históriások Borsodban

Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből néhány adatunk van históriások tevékenységére vonatkozóan. A tarpai születésű Faliznyó János, aki nyomdai segédként került Miskolcra huszonnyolc éves korában, több mint két évtizeden át járta bazárosként és históriásként Borsod vásárait. Miskolc, Edelény, Szikszó, Mezőcsát, Ónod vásáraiban minden bizonynyal nagy számban terjesztette szövegeit.⁸ A csengeri születésű Albók Gyula szerint Miskolc és Sátoraljaújhely vásárai voltak a térség legjobb históriázó helyei.⁹ A jászberényi születésű Oláh István gyermekkorában a mezőkövesdi Balázs-nyomdában volt géphajtó, ekkor ismerkedett meg a környék népével. Később is gyakran megfordult Dél-

⁵ Takács L., 1951. 1–49.

⁶ Takács L., 1951. 10–11, 1958. 108–109.

⁷ Takács L., 1958. 13, 26–27.

⁸ Takács L., 1958. 64, *Bodgál F.*, HOM Néprajzi Adattára 1662. Itsz.

⁹ Takács L., 1958. 50–51.

Borsodban, és sokszor hozott nyomtatni való históriát Mezőkövesdre.¹⁰ A mezőkövesdi nyomda mellett Miskolcon több helyütt is, Edelényben pedig a Blaszc Lipót-féle nyomdában készültek históriák.¹¹

Megyénkben elsőként Vikár Béla kutatásaiból derült fény egyik balladánk műköltői eredetére. Szűcs Marcsa balladájáról kiderült, hogy azt 1822–1825 között egy mezőcsáti illetőségű versfaragó, bizonyos Uj Péter vetette papírra (illetve diktálta le, mert ő maga írni nem tudott). A mezőcsáti anyakönyvekből és a történetben szereplő gyilkos (Sz. Tóth István) ellen lefolytatott büntetőper adataiból tudta Vikár a szerző személyét és a szöveg keletkezésének időpontját behatárolni.¹² Uj Péter, ha nem is volt históriás, mindenképpen a história egyik előzményének tekinthető, és a félnépi alkotások 19. századi folklorizálódására vonatkozóan modellértékű a személyét és tevékenységét feltáró kutatás.

A ponyvairodalomra vonatkozó közlésekben három olyan borsodi vonatkozású szöveget találunk, amelyek országosan elterjedtek a 19. században: *Medve Pál gyilkos életéről írt versek mely 1836-ik évben Karátson hava 27-dik napján halálra ítéltetett, 1836*; *Vidrovsky Marcsi híres rablóvezér élete és halála, 1873*; *Lajos János a háromszoros gyilkos tette, elítéltetése és kivégzése Miskolczon, 1878*. Noha ezek formailag és tartalmilag igen közel állnak a históriákhoz, mégsem tekinthetjük őket históriának, a szóbeli előadás hiánya miatt.¹³ Gömör vármegyéből van tudomásunk hasonló ponyvák-ról: *Pista Gábor apagyilkos hajmeresztő tette, továbbá anyjához, kedveséhez és pajtásaihoz szóló búcsúszavai. Történt Rimaszécsen, 1890*.¹⁴ Itt csak megemlítjük, hogy a borsodi ponyvairodalom teljes feltárása minden bizonnyal közelebb vinne bennünket a históriák elterjedtségére és jelentőségére vonatkozó kérdéseink megválaszolásához.

Igazán témánkba vágónak tekinthetjük az edelényi hármás gyilkosság történetét megéneklő *Regula Ede* históriáját. Az 1911 augusztusában történt gyilkosságról négy históriás-ponyvairodalmi feldolgozás jelent meg 1912 folyamán: *Regula Ede, az edelényi rablógyilkos históriája* (ismeretlen szerzőtől, 23 versszakban), *Az edelényi véres dráma* (prózaí szövegű röplap), Horváth Gyula: *Borzasztó nagy gyilkosság Borsod megyében, Edelény községben* (11 versszakban, ez vált a legismertebbé) és a mezőtúri Csató J. és Nagy K. kiadásában az *Edelényi hármás gyilkosság*.¹⁵ A történetet 1914-ben Makláron már mint balladát találta meg a néprajzi kutatás.¹⁶ A históriát közreadó és a ponyvairodalom kutatására buzdító Bodgál Ferenc tanulmánya bevezetőjében sajnálattal állapítja meg: „A nyomtatásban közkezen forgott ilyen ponyvák, históriák az elmúlt fél évszázad alatt vagy megsemmisültek, vagy – borsodi vonatkozásban – feltáratlanok.”¹⁷

A tardonai énekeskönyv balladái és paraszti históriái

Az eddig elmondottak fényében mindenképpen jelentősnek tűnik az a mai kéziratos énekeskönyv, amely Tardonán került elő, Görzsöny Mihályné (született Varró Jolán, 1938) tulajdonából. Az „énekeskönyv” tulajdonképpen két egyszerű négyzettrácsos is-

¹⁰ Takács L., 1958. 26.

¹¹ Bodgál F., HOM Néprajzi Adattára 1715. ltsz.

¹² Vikár B., 1905a. 286, 1905b. 344–345.

¹³ Békés I., 1966. 22–26, 297, 317–325.

¹⁴ Takács L., 1958. 118.

¹⁵ Bodgál F., HOM Néprajzi Adattár 1662 és 1715. ltsz.

¹⁶ Bodgál F., 1966. 78–85.

¹⁷ Bodgál F., 1966. 78.

kolai füzet, amelybe 67 szöveget írt le Varró Jolán illetve lánya, aki a szomszédos Dédestapolcsányban él. A szövegek igen vegyes összképet mutatnak: 38 népdal, 16 nóta és folklorizálódott népies műdal, 5 háborús nóta, 1 vers (Gyulai Pál: Éji látogatás), 1 református esti imádság, 2 ballada és 4 paraszti história vagy históriás eredetű balladaszerű ének.

Az adatközlő emlékezetből írta illetve diktálta le a szövegeket az elmúlt öt évben. Ott jártamkor éneklésre már nem tudtam rábírní, mivel Tardonán az idős, beteg asszonyok (Varró Jolán éppen egy hosszan tartó kórházi kezelésből érkezett haza) nem szoktak énekelni, legfeljebb zsoltárokat a templomban. Kérésemre a históriákat egyenként elszavalta: tudta emlékezetből is, de a „biztonság kedvéért” maga elé vette a füzetet és bele-belepillantott, mintha felolvasná. Hangsúlyozása, az egyetlen monoton folyamként zúduló szöveg úgy hangzott, mint ahogyan Petőfi versein a hangsúlyos magyaros verselésű memoritert megtanulták régen az iskolások – az énekeskönyv históriáinak elszavalása érdekes kettősségét mutatta az írásbeliség és a szóbeliség keveredésének.

A szövegeket Varró Jolán *igaz történetnek, megtörtént esetnek*, vagy egyszerűen *versnek* nevezi. A kórházban egyik betegtársa, egy nyugdíjas tanítónő és népi iparművész alkalmazta Joli néni szövegeire a *ballada* elnevezést, de az adatközlő szóhasználatába ez a kifejezés nem került át.

Az *igaz történeteket* a faluban ma kevesen ismerik, némelyiket régen is csak Varró Jolán és ikertestvére, Varró Margit énekeltek. Lényeges, hogy a népdalokkal és a nótákkal szemben ezeket nem a szájhagyományból tanulták, hanem gyermekkorukban a ház padlásán talált 10–15 köteg elsárgult papírból másolták le a szövegeket. Ez azt jelenti, hogy a históriák az 1940-es években már nem voltak használatban Tardonán és Dédestapolcsányban; a kidobni való lim-lom közé voltak dobva a versek, de azért el még nem tüzelték azokat. Az adatközlők egyáltalán nem emlékeznek históriásokra már a harmincas évekből sem, ami bizonyítja, hogy a históriázás legkésőbb az első világháború utáni években megszűnt ezen a vidéken. Ezt az időbeli meghatározást támasztja alá az is, hogy a históriák mellett öt háborús nóta is szerepel az énekeskönyvben, melyeket az első világháború éveiben a históriások előszeretettel terjesztettek a vásárokon.¹⁸

Tardona környezetében a legközelebbi vásározó hely a szomszéd község, Dédes volt, távolabb pedig Putnok, Sajószentpéter és Miskolc voltak a legfontosabb piacozó-vásártartó települések. A históriáknak mindenképpen ezekről a helyekről kellett származniuk, hiszen a Bán-völgye főként református (illetve vegyes vallású) lévén, a búcsúknak igazi jelentősége ezen a vidéken nem volt.

Az énekeskönyvben olvasható históriák már a műfaj másodlagos életének a le nyomatai: a tardonai folklórfenntartó szóbeliségbe bekerülve élhettek ezek a szövegek a harmincas-negyvenes években. Elgondolkodtató, hogy a padlásról lekerülő elsárgult históriák és ponyvák hogyan válhatnak újra énekes alkotássá: csak úgy, ha volt valaki, aki tudta énekelni ezeket. Az adatközlők azonban nem emlékeztek rá, hogy a lemásolt szövegekhez a dallamot kitől tanulták meg gyerekkorukban.

Tardonán a fonóház a hatvanas években szűnt meg, ekkor eltűnt a vasárnapi lányseta és a többi szokásos tánc- és éneklési alkalom is. A társasmunkák, különösen a disznóölés volt még énekenfentartó alkalom a hetvenes-nyolcvanas években, és az erdészetnél erdőművelő munkát végző női brigádok között is tovább élt egy ideig a hagyományos éneklési kultúra. Ezeken a közösségi alkalmakon azonban a legritkább esetben kerültek elő a történetes énekek, ami összecseng Takács Lajos megállapításaival. A históriáknak

¹⁸ Takács L., 1988. 389.

legtöbbször az egyéni, speciális élethelyzetre vonatkozóan volt mondanivalójuk, a kollektív igényeket nem mindig tudták kielégíteni. Ezért sok szöveg csak egyéni használatban maradt fenn, amihez hozzájárult az epikus műfajok egyéni előadásmódja és kiemelkedő énekesekhez kötődő individuális jellege.¹⁹

A következőkben a paraszti históriák előtt az énekeskönyv két balladáját is közlöm, aminek oka, hogy a megyei népköltészet-összefoglalókban nem látott napvilágot egyikük sem.²⁰ Balladás dialógusokból építkeznek, összességében azonban mégis inkább népdalszerű, líraibb hangvételű és a drámaiságot nélkülöző szöveg a *Három betyár* kezdetű „nóta.” Utolsó két strófája mintha egy önálló népdal lenne, amelyet az adatközlő szerkesztett hozzá a szöveghez. Megformáltsága, nyelvezete, az első versszak strófaközi ismétlése és a nyolcas sorok miatt úgy gondolom, hogy ez a szöveg legkevésbé sem lehet históriás eredetű, de a betyár-tematika mintegy bevezet bennünket a 19. század második felébe, bár a személytelen előadásmód és a véres események hiánya a históriás korszak elé helyezi ezt az alkotást.

Nóta

Három betyár a csárdába
Piros bort iszik bújába
Piros bort iszik bújába
Így gondolkodik magába.

Hová menjünk éjszakára
Özvegyasszony ablakára
Hol az ajtó nincs bezárva
Bekopogtat betyárosan.

Van-e idehaza gazda?
Nincsen idehaza gazda,
Gyere, feküdj az ágyamba.
Nem fekszek én az ágyadba,
Nem költesz fel éjfél tájba.

Éjfél után egy az óra,
El kell válni virradóra
Még a kutyák sem ugatnak,
Irigyeim mind alusznak.

Irigyeim a faluba
Kettő három egy kapuba.
El akarnának veszteni
Jó az Isten nem engedi.

Jó az uram, jónak látszik,
De csak akkor, mikor alszik.
Reggel fölkel, jól összever,
Megvan nékem a jó reggel.

¹⁹ Takács L., 1958. 104, 115–116.

²⁰ Istvánffy Gy., 1963. 187–190, Lajos Á., 1965. 365–427.

A históriákhoz jóval közelebb áll egyik országosan elterjedt balladánk, a *Cséplő-gépbe esett lány* története. A bevezető strófában az időpont és a helyszín megjelölése, a „szomorú hír” fogalma egyértelműen históriás vonás, a hírközlő epikus költészet egyik meghatározó jegye. Ez a história igazságtartalmát, hihetőségét igyekezett bizonyítani a hallgatóság számára, bár Fehér megye és Kecskemét együttes említése mutatja, hogy itt már korántsem konkrét helyhez és alkalomhoz kötött szövegről, hanem a szájhagyományban élő, országosan ismert balladáról van szó. Ez a helyszínt és időpontot megjelölő verskezdő formula teljesen meggyökeresedett népköltészetünkben. A záróversekben található vándormotívumok (gyöngyharmatot hullajtó ég, a vadgalambok húzta nagyharang) is a teljes mértékű folklorizálódást mutatják, hiszen ezek más balladákban, sőt lírai dalokban is előfordulnak.

1848. évbe

Ezernyolcszáznegyvennyolcadik évbe
Szomorú hír történt Fehér megyébe,
Farkas Julcsa fölállt a gépasztalra
Egyenesen bele esett a dobba.

Mikor ezt a szeretője megtudta
A két kezét a fejére kulcsolta
Gépész uram, álljon meg a masina,
A szeretőm bele esett a dobba.

De mikorra a masina megállott
Farkas Julcsa piros vére kifolyott.
Piros vére úgy folyik mint a patak
Szeretője siratná de nem szabad.

Farkas József nyisd ki rácsos kapudat,
Itt hozzák egyetlen leányodat
Farkas Julcsát feltették a szekérre
Elvitték a főorvos úr elébe.

Főorvos úr elfordult és azt mondta
Ennek csak a jó Isten az orvosa
Farkasni már meggyújtották a lámpát
Talán bizony a halottat siratják.
Anyja helyett ráborult sok lánypajtás
Még az ég is gyöngyharmatot hullajt rá.

Megkondult a kecskeméti nagyharang
Húzza aztat három fehér vadgalamb
Húzza azt a sok szomorú verseket
Szeretője szíve rajta megesett.
Koporsóján végig ér a koszorú
Mellette az édesanyja szomorú.

Igazi históriás szöveg a *Szabolcs megye, nyíregyházi nagyerdő* kezdetű történet. Szerzőjét, nyomtatásban fennmaradt eredetijét nem ismerjük, és a benne olvasható szerelmi gyilkosság történetét sem tárta fel eddig a kutatás, de a jellegzetes vonások alapján egyértelműen kikövetkeztethető a históriás eredet. Országosan elterjedt, folklorizálódott szöveg ez, amely teljes egészében beépült az új balladák és ponyvaballadák közé.

A nyolc versszakos alkotás magán viseli a históriák legtöbb jellegzetességét: a 11-es szótagszám és a négysoros strófa általánosan jellemző ezekre a szövegekre. A három fő szerkezeti rész: a sztereotip bevezető sorok, a hosszan részletezett és szándékosan késleltetett tárgyalás és a tanulságot megfogalmazó befejezés jól elkülöníthető egységeket alkot. Ez a sablonos szerkezet a história megírásának körülményeiből fakad: a legfrissebb híreket a szerzőnek mindig a helyszínen, igen rövid idő alatt kellett versbe szednie, ezért célszerű volt az ide-oda mozgatható „panelek” alkalmazása. Különösen a kezdő- és a záróversek vándoroltak könnyen egyik históriából a másikba.²¹

Takács Lajos szerint a népviválás során a história lerövidül, tömörebb és sűrítettebb lesz, a hosszú leírások és a lassító részletek egyre inkább eltűnnek belőle és ezáltal a balladákhöz kezdenek hasonlónvá válni. A *Szabolcs megye, nyíregyházi nagyerdő* valóban ilyen jegyeket hordoz, hiszen a szöveg nyolc versszakra rövidült a históriák szokásos 20–30 versszakos szövegeihez képest. Ugyanakkor a históriai eredet bizonyítékai nem tűntek el belőle: a tett elhatározása a 2. versszakban, a 3–4. szakasz rávezető sorai, majd az 5–7. strófákban részletezett, naturálisan leírt gyilkosság egyértelműen a históriák rikító, harsány és szenzációra éhes hangvételében szólalnak meg. Kétségtelen azonban, hogy a lekerekített megfogalmazások, az egységes forma, a viszonylag összecsiszolódott rímek már a szájhagyományban való alakulás jegyeit hordozzák.

Vers

Szabolcs megye, Nyíregyházi nagyerdő
Piros vérrel van kifestve az erdő
Azért van az piros vérrel kifestve
Barna kislány fekszik benne megölve.

Szabó Gyula, Horvát Jolánt szerette
De a Jolán szülei nem engedte
Megállj, Jolán ha nem hagynak szeretni
Majd meglátod mit fogok cselekedni.

Szabó Gyula egy vasárnap délután
Találkozott Jolánkával az utcán
Kihívta őt az erdőbe sétálni
Ott fognak ők gyöngyvirágot kaszálni.

Ki is értek a nagy erdő szélére
Leültek egy csipkebokor tövébe
Nem azért jöttem, hogy virágot szedjek
Hanem azért, hogy én téged megöllek.

²¹ Takács L. 1988. 385.

Szegény Jolán letérdepelt előtte
Szépen kérlek, ne ölj meg az erdőben
Gonosz gyilkos nem hallgatott szavára
Letiporta, rálépett a nyakára.

Először is össze-vissza csókolta,
A fejét a nyakától elvágta
Borotvával metszette ki a szívét
Úgy küldte el másvilágra a lelkét.

Másnap reggel arra megyen az erdész
Apák, anyák sírva-ríva keresték
Megtalálták a nagyerdő kapuban
A két holttest egymásra volt borulva.

Apák, anyák, tanuljatok ezekből
Hogy mi lesz az igazi szerelemből
Ne nézzétek azt a nagy gazdagságot
Hanem azt az igazi boldogságot.

Hasonlóan rövid, ám az előzőhöz képest kevésbé megformált, „nyersebb” és esetlegesebb megfogalmazásokat alkalmazó paraszti história a *Volt egyszer egy asszony* kezdetű vers. Ennek eredete szintén nem ismert, és országos elterjedtségéről sincsenek adataink – nem kizárható, hogy egy helyi, Borsod megyei históriával van dolgunk. A szöveg a népivé válás útján meglehetősen előrehaladt, a kezdő- és záróversek hiányoznak, és a történetben felvonultatott események (férjgyilkos anya, saját lánya felett ítélező bíró, a halálraítélt búcsúja, az utolsó pillanatban megérkező kegyelem) jellegzetes balladai elemek a népköltészetben.

Jellegzetes vonás a bűnössel való együttérzés megjelenése a szövegben, amely különösen a betyárokról szóló ponyvairodalomnak és a betyárballadának a sajátja. Itt a harmadik versszakban megjelenő gonosz börtönfelügyelő, a gyilkos hóhér, az ítélező bíró áll szemben a bűneit megbánó, piszkos rabruhában levegő nélkül szenvedő, árva gyermekétől búcsúzó anyával, aki iránt a szimpátia a történetben egyre fokozódik. A kegyelem érkezése és az örömteli befejezés váratlan fordulat, népköltészetünkben sokkal jellemzőbb motívum a kegyelmi rendelet elkészése vagy a kegyelmet hozó futár be nem eresztése.

Vers

Volt egyszer egy asszony nem is olyan régen
Megölte az urát úgy került börtönbe
Szabad akart lenni, úgy akart ő élni
Kegyetlen tettétől nem is tudott félni.

Mit tettem, mit tettem örök börtönömet
Mefogta a rablánc szabad életemet
Imádkozni akart, nem mozdult a szája
Fiatal életem legszebb koronája.

Magához hivatja a börtönfelügyelőt
Eresszen be hozzá egy kis levegőt
De a gonosz ember nem hallgatott rája
Rázárta az ajtót nincs pardon számára.

Az ítélő bíró Magda édesapja
Hogy szabjon most törvényt saját leányára
Elsápad a bíró, mondja szigorúan
Hozzák be a bűnöst, mert nagyon rosszul van.

Beviszik most Magdát piszkos rabruhában
Az ítélő bíró halált szab most rája
Bíró uram, apám, csak egy a kérésem
Hogy még egyszer lássam Jancsika gyermekem.

Nem vagyok az apád, bíró áll előtted
Nem vagy a lányom, szívem összetépted.
És gyermeked Janit látni fogod még ma
Szegény kicsikémnek se apja, se anyja.

Reggel hét órakor zörgetik a rácsot
Beviszik Janikát az édesanyjához
Szeretlek anyukám, úgy mint Istenemet
Mert te adtál nekem, puha lágy kenyeret.

Még egy utolsó csók, s elválnak egymástól
Kiviszik Janikát az édesanyjától
Elmegyek Janikám, el édesapádhoz
Reggel, délben, este, miértünk imádkozz!

Elindult a hóhér, gyilkos kötelével
Int a segédjének, a nép jajveszékel
Utolsó percekben jött meg a kegyelem.

Igen hosszú és kevésbé folklorizálódott történet a *Jaj de búsan harangoznak Parasznyán* kezdetű história. A címben megjelölt 1948-as évszám alighanem az adatközlő által adott dátum, amellyel aktualizálni igyekezett a történetet. A parasznai bánnyászok kihangsúlyozott megjelenése mindenképpen a 20. századra datálja a szöveg keletkezését.

Az első bevezető strófa a szokásos históriás sztereotípiával indul: kérdésfeltevés, amelyre a válasz voltaképpen maga a história. A 2–6. szakaszban a férjét meggyilkoló asszony aljas tervének és a gyilkosság lefolyásának részletes, szinte ripacs módon hátborzongató leírását olvashatjuk. A 7. strófával kezdődően a szöveg kétfelé oszlik, és a két tematika egymásnak felelgetve nagyon lelassítja, szinte megállítja az események menetét. Az egyik visszatérő motívum az asszonyt és cselekedetét kárhoztató, értetlenkedésével és a gyilkosságra való rácsodálkozásával moralizáló elmélkedés (*hogy tudtad ezt megtenni, ugyan mit is gondoltál, mivé tetted életedet, fájt-e akkor a szíved stb.* a 7–12 és a 18–20. strófákban); az ezzel váltakozva megjelenő másik motívum pedig a halott

búcsúja árváitól, bányásztársaitól és szüleitől (a 13–17, 21–24 és a 27–32. szakaszban). Közben a temetés leírása és a halott anyjának bánata is megjelenik egy-két versszak erejéig.

A 9–10. versszakban nyomokban megjelenik az elítélt iránt támasztott szimpátia (a fényes napot sem látja, könnyeit a két hónapos kislányára hullatja), de a következőkben mindvégig kemény és következetes erkölcsi ítéletet mond a szöveg a bűnös felett. A történet „pozitív hőse” a halott Kocsis Pali, akinek búcsúzó szavai az epikus énekhagyományra nagyon jellemzőek, a hősepikától a latorköltészetten át egészen a betyárballadáig mindenütt megtaláljuk az elítélt vagy az elhunyt búcsúját.

Megtörtént eset: 1948

Jaj de búsan harangoznak Parasznyán
Bús hangjai repednek a szellők szárnyán.
Talán bizony ott valakit temetnek
Ki mondhatott áment az életének?

Decembernek a második estéjén
Kocsis Pali az ágyában lefeküdvén
Csendes álom ráborult a szemére
Angyalokról álmodozott az égben.

Hűtlen neje amidőn ezt meglátta
Hogy a férjét a mély álom elnyomta
Egy faragót ragadott a kezébe
Azzal vágott alvó férje fejébe.

Kocsis Pali a vágásra felébredt
Álmából a mennyországból visszatért
Azt sem tudta mi történhetett vele
Sebzett fejét amint tudta felemelte.

Hűtlen neje amidőn ezt észre vette
Rögtön kettőt vágott még a fejébe.
Ekkor már a halál karjába dülött
Innen szállt szelíd lelke az égbe.

Kocsis Pali piros vére fojdogál
Az ágy alatt várja egy üres tál
Mellyet már a hűtlen neje odatett
A vérinek előre elkészített.

Hűtlen nő hogy tudtad ezt megtenni
A férjed hogy tudtad agyonvágni
Nem gondoltál reá, házastársadra
Sem pedig a szerető jó anyára.

Hűtlen nőt kísérenk a csendőrök
Két kis árvádat itt hagyod a bajok közt
Harmadikat pedig viszed magaddal
Akit szültél ezelőtt két hónappal.

Hűtlen mivé tetted életedet
Amelynek az örömét éreztél
Tavaszi fény ragyogott még feletted
Amelynek a boldogságát megölted.

Sötét zárka lett helyette lakásod
Amelyből a fényes napot sem látod
Nincsen senkid, egyedül a kislányod
Akire a könnyeidet hullajtod.

Ó, te hűtlen ugyan mit is gondoltál
A férjednek ugyan mit is fogadtál
Mikor örök hűséget esküdtetek
Hogy egymáshoz mindörökké hűk lesztek.

Ugyan hűtlen fájt-e akkor a szíved
Amikor a férjedet kivégeztél
Akivel szép örömnapot töltöttél
Öröm helyett nagy bánatba merültél.

Hűtlen nő most megválok már örökre
Engem visznek a gyászos temetőbe
Téged pedig a fegyház majd meghervaszt
Tönkre tetted földi boldogságodat.

Hűtlen nő isten maradjon veled
Ki hűségem tetézve megfizetted
Hét évemnek ez lett méltó jutalma
Bűnös kezé életemet kioltotta.

Kis árváim isten legyen veletek
Kik engem még alig ismertetek
Majd ha nyílik élteteknek virága
Gondoljatok az én gyászos halálomra.

Jöjjetek ki az én árva sírhalmomhoz
Jó apátoknak hervadó porához.
Hullajjtatok könnyet gyászos fejfámra
Melyből nyílik a nefelejcs virága.

Kis árváim könyörgök az Atyának,
Aki gondját viseli az árváknak.
Teneknek is viselje gondotokat
Apául küldje el az angyalokat.

Megkondult már a harang temetésre
Sokan gyülekeznek erre a bánatos helyre.
Mindenki a bánat könnyét hullajtja
Ki az apát, ki az árvát siratja.

Csak egy nő van aki most sem könnyezik
Hűtlen neje még el sem szomorodik
Nem bánja meg az elkövetett tettét
Meg sem nézi a férje temetését.

A csendőrök már felkérlik előre
Menjen el a férje temetésére
De ő büszkén azt feleli reája,
Nincs semmi szüksége reája, hogy ő aztat meglássa.

Isten legyen veletek, jó barátok
Jó testvérek, parasznyi bányászok
Akiktől én véletlenül elválok,
Amellyet én se, de ti se gondoltatok.

Bús szavam csak egy sóhajtásból áll
Már akkor megöltem a halált.
Nem tudtam hát tőletek búcsút venni,
Vagy veletek egy édes szót váltani.

Kívánom hát rátok a magas égből
Megáldva legyetek a jó Istentől
Szerencse fel, szerencse le kísérjen
A szerencse mindig veletek legyen.

Jó kívánataimat küldöm hozzátok
Engem többé már ide ne várjatok.
Énvelem már a mennyben találkoztok
Viruló életem a sírhalmom.

Egy jó anya a kapujába kiáll,
A tó partján keservesen sírdogál
A folyóba bánatosan könnyet hullajt
Amelytől a folyó vize megárad.

Árad a víz kiszakítja a gátat,
De nem szünteti meg a nagy fájdalmat
Bele ömlik a bánatos tengerbe
Így a bánat sose lesz elfelejtve.

Édesanyám ne sirasson oly nagyon
Felejtse el az én gyászos halálom
Azt a könnyet amit értem hullajtott
A szivére gyógyulásként használjon.

Csak az fáj az elvérzett bús szívemnek
Hogy egy szót sem köszönhettem szülőmnek
Meg sem köszönhettem a hűségüket
Amiért hogy felneveltek engemet.

Hozzátok egy mély sóhajtást bocsájtok
Bánat szellő vigye is el hozzátok
Ameddig tart a teendő pályátok.

Jó rokonok és szeretett testvérek
Ilyen korán meghaltam közületek
Váratlanul, mit nem is reméltetek
Még csak egy szót sem szólhattam néktek.

Legyetek hát megáldva az Istentől
Ki vigyáz rátok a magas mennyekből
Ezt kívánom rátok a megtört szívemből.

Rezes banda kísér ki a síromba
Szomorúan szól, mintha az is sírna.
Könnytől nedves az utca pora
Ki az apát, ki az anyát siratja.

Legépebben megmaradt és a históriás költészet szempontjából is legfontosabb szövegünk a *Hallgassátok meg amit én beszélek* kezdetű alkotás. Jelentősége abban áll, hogy a történetnek ismerjük más megfogalmazásait is, Labancz János és a mezőkövesdi nyomdában dolgoztató Oláh István tollából; valószínű, hogy az alapszöveget a miskolci Faliznyó János írta és a többiek azt másolva írták meg saját változataikat.²² A Tardonán előkerült variáns is ezek valamelyikének utánezata lehet, mert bizonyos részek szinte szó szerint megegyeznek a Takács Lajos által közölt szövegekkel. Az énekeskönyvet írógató adatközlő ehhez a szöveghez állt legközelebb érzelmileg: gyűjtésem során többször elmondta és gyakran elővette egyes sorait, szakaszait is.

A kezdősor jellegzetes históriás felütés: *hallgassátok meg, amit én beszélek...* A kezdő strófa előre utal a záróversekre, amelyben a tanulságot fogja a históriás megfogalmazni: *édesapák, édesanyák sirjatok...* A 2–6. szakaszban a szereplők bemutatása és az alaphelyzet leírása található. Érzelgős, kissé mézes-mázos hangon adja elő a történetet a szerelmi kapcsolatot, amelyre hirtelen (de már várt) fordulatként dörren rá a 7. versszakban az atyai szigor. A 8. strófában fogalmazódik meg a konfliktus, és itt jelenik meg a passzív negatív hős, a püpos és félszemű kényszer-vőlegény személye is. Ezek után a szerelmi gyilkosság előre várható, de a tett elhatározását, a kényszerű eljegyzést és a szerelmesek párbeszédét hosszasan adja elénk a história, késleltetve ezzel a legizgalmasabb rész eljöttét. A 15–19. versszak írja le a gyilkosságot, és ez az a rész, amely a Takács Lajos által közzétett Labancz- és Oláh István-féle szövegekkel nagyfokú hasonlóságot mutat. A csonkán maradt 16. versszak akár az adatközlő betoldása is lehet, annyira betyárballadás íze van az utolsó útra induló hős zengő sarkantyújának. A 20–21. záróversek hamisítatlan históriás és ponyvaballadás megfogalmazásúak: a „*most idehall-*

²² Takács L., 1958. 80–81.

gassatok” és a „*tanuljatok e szomorú példáról*” akár mintakönyvbe illő fordulatok is lehetnének.

Régi dalok
1800-as évek, megtörtént eset

Hallgassátok meg amit én beszélek,
Két szerelmes szomorú történetét.
Édesapák, édesanyák sírjátok,
Mikor ilyen szomorú hírt hallotok.

Kovács István egész helyes, gazdag volt,
Minden kincse mégis csak a lánya volt.
Úgy őrizte, mint a kertben a rózsát,
Eperajkú drága szép Juliskáját.

Tizenhetedik évben volt Juliska,
Ő volt Fehértalpfalvának angyala.
Édesapja, édesanyja úgy beszélt,
Nem adnák a világ minden kincséért.

Juliskának volt is elég kérője,
A tanyának minden egyes legénye.
De őnéki csak egy tetszett közülük,
Akiel már sok éjszakát eltöltött.

Horváth Pista szegény juhászlegény volt,
Valamennyi legénynél is ő szebb volt.
Nem volt néki egyebe húsz birkánál,
Szülei is régen meghaltak már.

Szép árvának hívták őt a tanyába,
Ha néha bevetődött a csárdába.
Hozott sokszor Juliskának virágot,
Irigyelték is ezt a többi lányok.

Meg is tudták Juliskának szülei,
Hogy a lányok Horváth Pistát szereti.
Kovács István nagy mérgében azt mondta,
Juhászbojtár nem kell az én házamba.

Szomszédjában lakott Katona István
Annak volt egy legénye a Kálmán.
Igaz, hogy csak félszemű és púpos volt,
De gazdagsága az igen nagy volt.

Mikor eztet Juliska meghallotta,
Kihez akarja adni édesapja

Jól van apám, akkor tovább nem élek,
De a Kálmán felesége nem leszek.

Édesapja azt felelte: gazdag vagy,
Egyetlen lánya vagy Kovács Istvánnak,
Nem adlak egy koldus juhászbojtárnak,
Menye leszel majd Katona Istvánnak.

Másnap este meg is lett az eljegyzés,
Muszáj képpen a kettőt eljegyezték.
Gyászruhába öltözött a Juliska,
Mert a szívét nagy bánata hervasztja.

Másnap délben kiment Julcsa a kútra,
Éppen ott volt szeretője a Pista.
Éppen ott itatta Pista a nyáját,
Szomorúan fújta a furulyáját.

Kedves Pista, mond meg mitévő legyek,
Az én szívem csak te érted hasad meg.
Meg kell nékem esküdni a Kálmánnal,
Pedig nem kell semmi gazdagságával.

Kedves Julcsa sose búsulj, nem lesz meg,
Esküvődön én is majd csak ott leszek.
Felöltözök majd a legszebb ruhámba,
Úgy hagyom itt nyájamat utoljára.

El is jött az esküvőnek nagy napja,
Kovács Julcsát fehér ruha takarja,
Fején van a menyasszonyi koszorú,
De a szíve igen nagyon szomorú.

Jajj, de szépen zenkel a sarkantyúja,
Mikor elindul az utolsó útra.

Hat lövéssel volt megtöltve pisztolya,
Mikor a pap fellépett az oltárra,
Három lövés a templomban eldördül,
Menyasszony és vőlegény holtan terült.

Piros vérben áll a templom zsámolya,
Megdermedten áll ott a lelkiatya.
Széjjel szaladt onnan minden násznépe,
Mert Horváth Pista vérrel festette őket.

Mikor elvégezte szörnyű munkáját,
Beleszúrta a szívébe bicskáját.

Ő is éppen azon helyen elesett,
Mind a három a templomban így halt meg.

Fiúk, lányok, most idehallgassatok,
Hütlenségre soha ne gondoljatok,
Tanuljatok e szomorú példáról,
Horváth Pista, Kovács Julcsa soráról.

Apák, anyák, most idehallgassatok,
A szerelmet soha meg ne tiltsátok,
Mert ha ti a szerelmet megtiltsátok,
Sírotoknál is rátok száll az átok.

A tardonai kéziratos énekeskönyvben megőrzött históriák számunkra kettős tanúsággal szolgálnak. Egyrészt bizonyítják azt, hogy a Borsod megye kisebb-nagyobb városain tevékenykedő históriások hatással voltak a népköltészetre. Szövegeik többé-kevésbé folklorizálódva, inkább egyéni mint közösségi használatban kerültek be a szájhagyományba, és ott a balladákkal együtt alkották az *igaz történetek* vagy *megtörtént esetek* csoportját. A históriák papírra nyomtatott szövegei legkésőbb az 1920-as, 30-as években kikerültek a használatból, de a folklór emlékanyagában megmaradtak. Az írásbeliséghez való kötődésük azonban máig jellemző, amint azt a históriák elszavalása-felolvasása kapcsán már láthattuk. Másrészt az írásbeliség és a szóbeliség viszonya és a folklorizálódás kapcsán válnak érdekessé a tardonai szövegek: a balladává alakulás folyamatát, a sűrítettebb és tömörebb megfogalmazást, a lassító-késleltető részletek elhagyását, a kezdő- és záróversek elmaradását nagyszerűen érzékelhetjük a négy bemutatott szöveg összehasonlításával. Takács Lajos a záró formula meglétét egyrészt a balladával való szoros kapcsolat bizonyítékának tartja, másrészt megállapítja, hogy a záróvers a folklorizálódás során a históriákból egyre inkább eltűnik.²³ Ilyen értelemben bemutatott szövegeink a népivé válás különböző állomásait képviselik, és egyértelműen láttatják velünk a szájhagyományozó költészet és az írásbeli, félnépi közköltészet közötti átmenetek formáit.

IRODALOM

Békés István

1966 Magyar ponyva pitaval. Budapest.

Bodgál Ferenc

1966 Regula Ede históriája. Borsodi Szemle IX. 2. Sz. 78–85.

Gyulai Pál

1872 A magyar népköltészetéről. In: *Dömötör Tekla–Katona Imre–Voigt Vilmos* szerk.: *Folklorisztikai tudománytörténet. Szöveggyűjtemény I. (1840–1900)*. Budapest, 1978. 173–237.

²³ Takács L., 1958. 93.

Istvánffy Gyula

1963 Palóc népköltési gyűjtemény. (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai II.) Miskolc

Lajos Árpád

1965 Borsodi fonó. (A Miskolci Herman Ottó Múzeum Néprajzi Kiadványai III.) Miskolc

Takács Lajos

1951 Népi verselők, hírversírók. *Ethnographia* LXII. 1–49.

1956 A históriások alkotásmódja. *Ethnographia* LXVII. 337–345.

1958 Históriások, históriák. Budapest.

1988 Paraszti históriaköltészet. In: *Vargyas Lajos* főszerk.: *Magyar Néprajz* V. Budapest. 381–397.

Vikár Béla

1905a A „Szücs Marcsa” balladáról. *Ethnographia* XVI. 273–290.

1905b Újabb adatok Szücs Marcsáról. *Ethnographia* XVI. 337–345.

BÄUERLICHE HISTORIEN IN EINEM HANDSCHRIFTLICHEN
LIEDERBUCH AUS TARDONA
(Komitat Borsod-Abaúj-Zemplén, Nordungarn)

In der zweiten Hälfte des des 19. Jahrhunderts trat in Ungarn als neuester Trieb der epischen Volksdichtung die Bauernhistorie auf. Die Geschichtenerzähler waren ein Wanderleben treibende, halb volkstümliche Dichter und Sänger, die vor großen Volksmassen auf dem Dorf (auf Jahrmärkten, Kirmessen) vor dem Publikum die neuesten Ereignisse des Gebietes besangen: die Morde, die Raube und die sonstigen „blutigen Dramen“, die vor allem Familien- und Liebesgeschichten behandelten.

Der Geschichtenerzähler verfasste die von ihm gesungenen epischen Verse selbst und ließ die Texte in mehreren Tausend, machmal sogar in Zehntausend Exemplaren drucken. Den gedruckten Text verkaufte der Sänger auf den Jahrmärkten in den Pausen führ Heller an die versammelte Masse. Die Bauern nannten den auf dem Papierblatt zu lesenden Text selbst Historienlied.

Das Historienlied ist eine kurzlebige Übergangsgattung, die an der Grenze von Schriftlichkeit und Mündlichkeit steht. Überwiegend kann sie mit dem bürgerlich, modern werdenden Bauerntum verbunden werden, das die alte gesungene Epik in Versen (das Heldenlied und die Ballade) verlassen hatte, wo aber die Gemeinschaftsüberlieferung noch die epische Dichtung verlangte. Den veränderten sozialen-wirtschaftlichen Verhältnissen und den veränderten Ansprüchen entspricht die neue Gattung – ihre Leben überdauert das erste Drittel des 20. Jahrhunderts nicht mehr.

Das vom Historiensänger vorgetragene Gedicht verglich das Volk mit seinen eigenen Balladen, und die am besten gelungenen, populär gewordenen Werke gelangten in das die Musik erhaltende Milieu der mündlichen Gemeinschaft. Dieser Prozess des Folklorewardens der Historienlieder ist einstweilen wegen der niedrigen Zahl der vorgenommenen Sammlungen eine der wichtigsten Fragen der Forschung.

Im Komitat Borsod waren die Historiensänger um die Wende des 19.–20. Jahrhunderts tätig, sie trugen ihre Texte auf den Jahrmärkten des Komitats vor und verbreiteten sie. Auf dem Jahrmarkt in Dédes, der eine geringere Bedeutung hatte, konnten jene Stücke entstanden sein, die im Nachbardorf Tardona vom Volk übernommen wurden und die von ihm in den 1930er, 1940er

Jahren vom Volk mit seinen Balladen zusammen gesungen wurden. Charakteristisch für das an der Grenze zwischen Schriftlichkeit und Mündlichkeit stehende Genre ist, dass diese Texte sich in den handschriftlichen Liederbüchern der Singfrauen auf dem Dorfe erhalten haben.

Aus dem in der Studie analysierten Liederbuch von Tardona führe ich sechs Texte vor, die auf unterschiedlichen Stufen der Entwicklung zur Folklore stehen. Einige sind schon ganz zu Balladen geworden, anderen haben die Merkmale des Ursprungs als Historienlied besser beibehalten. Die Analyse und der Vergleich der Texte zeigt die formellen und inhaltlichen Veränderungen der im Verlaufe der Entwicklung der halb volkstümlichen, dichterischen Werke zu volkstümlichen Schöpfungen.

Arnold Tóth